Prejel sem tvoje pismo. Hvala ti. Hitro si mi odgovoril. Žal pa ga to pot ne bom objavil. Storil bom to drugič. Zdaj je nekaj drugega vmes. Pozabil sem ti pisati o nekaterih zelo važnih obveznostih, ki so tako pred teboj kakor pred menoj. Predvsem sta to dve pomembni obletnici: tridesetletnica zmage nad fašizmom in petdesetletnica našega partijskega glasila Komunista.

V zvezi s prvo obletnico ti želim napisati nekaj misli. Verjetno že veš, da se pripravljamo, da jo bomo obeležili kar se da slovesno in delovno. Pripravljamo številne proslave, akcije, pogovore, sestanke itd. Največ tega bo kajpada v našem mestu. Iz tega pa izhaja, da imava oba, jaz in ti, nekatere obveznosti, ki jih bova morala brez odlašanja kolikor se da kakovostno izpolniti. Gre za osrednjo proslavo na dan zmage, ko bo v Ljubljani velik miting, na katerem pričakujemo tebe, pa vse tvoje člane osnovne organizacije ZK, pa vse tvoje tovariše, prijatelje, soborce in sodelavce iz tvoje temeljne organizacije združenega dela itd. Zatorej ne pozabi na to obveznost. Zelo dobro bi bilo, ko bi to postavil na dnevni red vašega prvega sestanka.

V tej zvezi ti predlagam to-le: Na dnevni red postavi tridesetletnico zmage nad fašizmom. Zadolži enega izmed članov sekretariata, da najde med borci tovariša ali tovarišico, ki bi govorila o tem ali o svojih vtisih iz revolucije. To so deživete stvari in ljudje jih sprejemajo z velikim zanimanjem, posebno mladi svet. Če takega človeka nimate, potem naj se pripravi tisti član sekretariata, da spregovori o revoluciji. Ne v prvem in ne v drugem primeru pa ne smete pozabiti na to, da seznanite vsakega člana osnovne organizacije, zelo dobro pa bi bilo, ko bi seznanili tudi vse člane vaše temeljne organizacije, z vsebino govora tovariša Tita v Skopju, ki je v zvezi s to obletnico opozoril, kako v svetu na naš račun špekulirajo in ponarejajo, pa tudi s člankom tov. Staneta Dolanca, ki ga je objavil Komunist v številki z dne 14. marca in ki tudi govori o tem. Ta dejstva velja dobro proučiti. Poleg tega bi bilo zelo dobro, ko bi se ti osebno zavzel in se seznanil z vsebino vseh programov proslavljanja raznih obletnic, povezanih s proslavo tridesetletnice zmage nad fašizmom. Predvsem je važno, da si narediš program, kaj bo organizirano, katere publikacije bodo izšle, kakšna srečanja in prireditve so predvideni, kakšne manifestacije so na programu (tu mislim tudi na štiridesetletnico celjskega zleta Svobod, na katero te še posebej opozarjam), na podlagi tega pa narediš svoj program, seznaniš z njim vse vaše dejavnike, posebej pa delovne ljudi, saj navsezadnje sam veš, kako pomembno je, ali boste delovnim ljudem omogočili, da se bodo z vsem tem seznanili, posebno še s publikacijami. Ne pozabi na mlade. Zanje je vse to novo. Treba jim je neposredno ponuditi dejstva. Kupite publikacije, kolikor jih največ morete. Slo bo, če bo le dobra volja. Včasih je ni, ker je nimajo tisti, ki bi jo vselej morali imeti, to pa so oni najodgovornejši. Pripravite tudi majhno razstavo, posvečeno temu jubileju. Na njej ni potrebno prikazati kdovekoliko stvari. Dovolj je, da na njej pokažete sebe, kako ste tudi vi sestavni del vsega našega in socialističnega pri nas. To pa ni težko. O tem mi obvezno piši, kritično, brez dlake na jeziku.

Te dni boš najverjetneje dobil tudi pismo od občinskega komiteja ZK naše občine, ki ti bo povedalo, kakšne so tvoje obveznosti do jubileja zmage nad fašizmom in v zvezi s proslavo petdesetletnice Komunista. Če ti čas ustreza, bi bilo verjetno zelo dobro, ko bi obe temi obdelal skupaj. Vendar tudi ločeno obravnavanje ne bo slabo. V zvezi s petdesetletnico Komunista boš moral izbrati poverjenika. Izberi tovariša ali tovarišico s smislom za javno besedo, za informacijo, obveščanje, komuniciranje, organiziranje in uporabljanje tiska in knjig, človeka, ki mu bo ležalo oblikovanje kotička Komunista kot zametka organizirane čitalniške in knjižničarske dejavnosti pri vas in kot začetka ustvarjanja ustrezne dokumentacije. Zato razpravljajte tudi o tem kotičku. Zahtevaj na sestanku, da postanejo naročniki časnika še druge strukture, posebno delegati, voditelji, vodstva družbenopolitičnih organizacij itd. Za ta sestanek prav tako zadolži enega izmed članov sekretariata. Naloži mu, da prebere slavnostno številko Komunista z dne 20. januarja letos, posebno sestavka tovarišev Kurtovića in Setinca, kakor tudi številko, ki je izšla teden dni pozneje in v njej govor Staneta Dolanca na slavnostni seji v Beogradu ob petdesetletnici časnika. Razpravljajte o časniku in njegovi založbi, konstruktivno in kritično. Zapisnik napišite v treh izvodih in po enega poslijte komiteju in uredništvu Komunista. Morda lahko za časnik akreditirate tudi svojega dopisnika.

Ne pozabi, da je to naloga, ki jo je naložil izvršni komite predsedstva CK ZKS. Izpolni jo najbolje, kakor moreš. Piši mi tudi o tem. Veliko pozdravov od tvojega urednika.

NAŠE DOPISOVANJE

Pismo sekretarju

Prva narodna vlada Slovenije v Ajdovščini in Ljubljani

Čim bolj se je leto 1944 nagibalo h koncu, tem jasnejša je postajala slika popolnega poraza Hitlerjevih hord. Prav zaradi tega pa so se potrojili napori naše armade, ker je bilo treba premagovati poslednji bes nacističnih zločincev, istočasno pa zavarovati pravice jugoslovanskih narodov tako glede notranje ureditve, kakor tudi glede pravičnejših meja, predvsem na slovenskem področju. V zgodovini narodnoosvobodilnih bojev naših narodov bodo zato nepozabni ti meseci, posebno pa še prvi meseci leta 1945. Če omenim iz tega časa samo herojski podvig naše armade, ki ga je izvršila z osvoboditvijo Trsta in celotne Primorske, ko tega niňče, niti motorizirana in tudi drugače dobro opremljena zavezniška vojska, ki je prodirala od Rima proti severu, ni pričakovala. Prav tej akciji se ima Primorska v prvi vrsti zahvaliti za svojo osvoboditev in za priključitev novih predelov k matični zemlji. Pohod na Trst pa je tudi omogočil in celo zahteval čim prejšnjo izvedbo organizacije ljudske oblasti, kakor je bila predvidena že na zasedanju v Črnomlju. Zato je prišlo 5. maja 1945 do ustanovitve prve Narodne vlade Slovenije v Ajdovščini.

April 1954 je vnesel poseben nemir v Črnomelj in bližnjo okolico, kjer so bili razmeščeni IOOF, SNOS in njegovi organi. Na eni strani so bili napovedani večji premiki sovražnih sil, ki so se umikale pred silovitimi napadi naše osvobodilne armade, na drugi strani pa je bilo čutiti v zraku neko posebno napetost, ki je napovedovala nove politične dogodke in nove uspehe.

In res je bil odrejen premik članov SNOS in najnujnejšega aparata »na nove položaje«. Preko Kolpe in osvobojenih predelov Hrvatske je vodila naša pot proti Primorski. Pred nami so naše junaške enote opravljale poslednje naloge v zvezi z osvoboditvijo teh krajev. Na Mašunu je bil kratek zastoj, ker je prišla vest, da so v bližini Ilirske Bistrice skoncentrirane večje sovražne sile. Res je, da so bile večje sile, toda ne skoncentrirane, temveč stisnjene od naših enot v tesen obroč, ki jim je obetal popolno uničenje. V obroču so bili ostanki mihajlovičevskih in drugih izdajalskih edinic, ki so hoteli še z zadnjimi močmi potrditi svoje izdajalstvo in ovirati ali celo preprečiti osvoboditev Primorske.

O teh in podobnih izdajalcih je dejal tovariš Kidrič na zasedanju Predsedstva SNOS v Ajdovščini: »V poslednjih dneh svojega nesramnega početja so svojo izdajo poglobili še s tem, da so se borili proti nam, narodnim osvoboditeljem, prav takrat, ko je naša vojska osvobajala Trst, Gorico in Slovensko Primorje. Velikanski, nepopravljivi so njihovi zločini nad lastnim narodom. Najhujši zločin pa so storili ob svojem koncu. Jasno in nujno je zato, da organizatorji in voditelji zločincev ne zaslužijo milosti...«

Ko je bila situacija jasna, smo pot nadaljevali in brez zaprek dosegli Ajdovščino. Tu je bilo že vse v posebnem razpoloženju, ki ga daje občutek svobode, moči in predvsem občutek zmagovitega konca vojne. To razpoloženje se je v naslednjih dneh še stopnjevalo in doseglo svoj višek dne 5. maja, ko je bilo najavljeno zasedanje Predsedstva SNOS.

Množice ljudi, številni transparenti in navdušeni klici primorskih ljudi, pomešani s partizansko pesmijo, so bili uvod v svečano zasedanje. Ljudje so se zavedali pomembnosti dogodka, čutili so tudi, zskaj tolikšen poudarek na Primorski. Zato je dejansko izrekel tovariš Josip Vidmar, ko je otvarjal svečano sejo predsedstva, misel vseh, ko je dejal: »Kraj, ki smo ga izbrali, nam je velevan po dvojnem kriterju. Prvič nam gre za dokumentacijo, da je ta zemlja naša in da je ni sile, ki nam bi to zemljo kdajkoli še iztrgala in drugič je

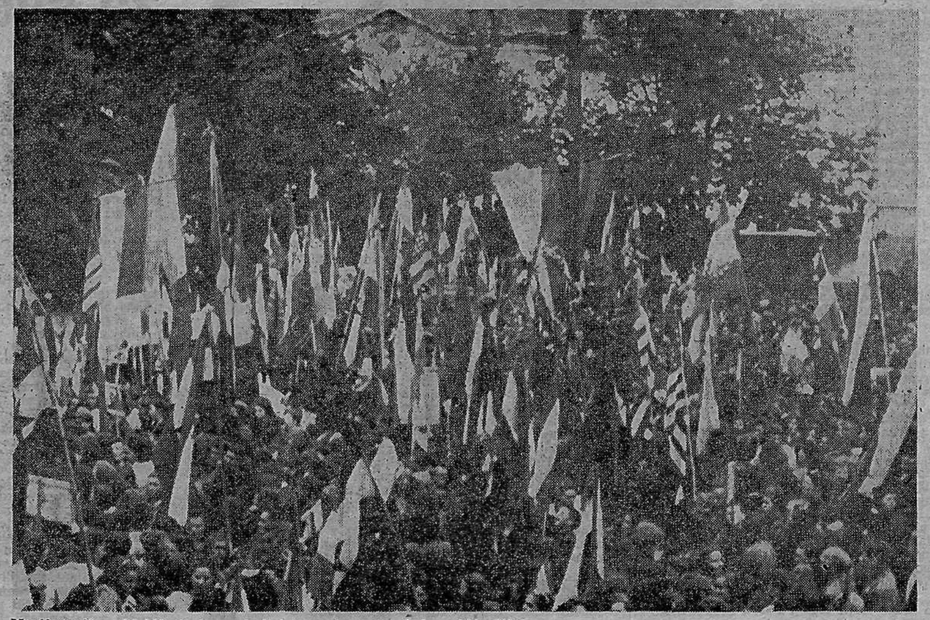

Manifestacije v Ljubljani ob proglasitvi prve slovenske vlade v Ajdovščini

Ajdovščina kraj, ki je geografsko središče ene najvažnejših dolin Slovenskega Primorja.

Osnovno analizo o trenutnem stanju in o naših nalogah je podal na zasedanju tovariš Boris Kidrič. Govoril je o svetovni situaciji, o vlogi demokratskih sil v svetu, o razvoju jugoslovanskih narodov, o vlogi jugoslovanske armade, pri čemer je posebno poudaril vlogo IV. armade in slovenskega IX. korpusa pri osvoboditvi Primorske, govoril je o razvoju ljudske oblasti, o odnosu do manjšin in o delu za obnovo, ki nas čaka. Njegovemu referatu so sledili govori raznih predstavnikov, ki so poudarjali pomembnost dogodka. Važen prispevek k oceni stanja in k ugotavljanju bodočih nalog je bil govor tovariša Kardelja, ki se je oglasil kot zastopnik tovariša Tita in centralne vlade. Prva Narodna vlada Slovenije je bila izbrana. V srcu Slovenije, v Ljubljani, so se odigravale še zadnje tragedije vojne, še so odmevali streli in še so poizkušali narodni izdajalci reševati ostanke z razbitin svoje politične barke, ko je bil v središču Primorske postavljen nov kamen v zgradbo slovenske državnosti. Ljudska oblast je prejela svoj polni odraz v prvi slovenski vladi, ki je prevzela skrb za zmagovito dokončanje borbenih nalog slovenskih delovnih ljudi in za čimprejšnjo obnovo našega gospodarstva. Za predsednika vlade je bil izbran tovariš Boris Kidrič, čigar ime je bilo že dotlej vezano na vse važnejše politične in vojne akcije v Sloveniji, saj je kot sekretar Izvršnega odbora OF in kot politkomisar slovenske vojske predstavljal osrednjo osebnost našega političnega življenja in je zvesto izvajal in dopolnjeval na našem ozemlju akcije in zamisli tovariša Tita in njegovih sodelavcev. Zato je bil tudi najbolj poklican.

Dne 7. maja je posebno poročilo Generalštaba Jugoslovanske armade sporočilo, da je osvobojena Ljubljana. Naše misli so se kakor na povelje odtrgale od dnevnih nalog, naše želje so nas po najbližjih poteh vodile v slovensko prestolnico, v kateri smo doživljali toliko lepih, pa tudi težkih dni, kjer smo pričeli našo pot in jo sedaj po štirih letih zmagovito končujemo.

Delo je dobilo takoj svoj novi tok. Vsi smo se pripravljali na pot v Ljubljano, kamor je prišla slovenska vlada dne 10. maja 1945. Ker sem moral že dan prej v Ljubljano, sem imel še posebno priložnost ugotavljati razpoloženje ljudi in priprave za sprejem v Ljubljani. Po poti do Ljubljane se je mešal občutek sproščenosti in veselja z vojaško pripravljenostjo, saj so bile ceste polne vojaških enot, ki so hitele za sovražnikom proti meji, govora je bilo o ostankih razbitih belogardistov, z vsem tem pa se je mešalo veselje in napeto pričakovanje prebivalcev, odvisno od tega, kakšen je pač bil njihov odnos do partizanov oz. do narodnih izdajalcev. Čim bolj se je človek bližal Ljubljani, tem bolj praznično je bilo razpoloženje. Razpoloženje same Ljubljane pa se sploh ne da opisati. Stanje veselega pričakovanja je trajalo v Ljubljani vso noč in se naslednji dan še stopnjevalo, dokler ni doseglo vrhunca v množičnem sprejemu prve slovenske vlade.

Še nikdar ni bilo na ljubljanskih ulicah toliko ljudi, še nikdar ni Ljubljana tako iskreno in prisrčno pozdravljala, še nikdar si ni tako dajala duška prav ob tej priliki. To pa je tudi razumljivo, saj je bilo življenje pred tem mračno, polno sovraštva in zlobe, negotovo in brez vsakih izgledov. Sedaj pa je nastopila sproščenost, svoboda, radost in zadovoljstvo. Lepo je to povedal v svojem pozdravnem govoru na Kongresnem trgu umrli pesnik Oton Župančič: »Kdor je moral živeti štiri leta vklenjen v verige, ki nam jih je skoval tujec s pomočjo zločinskega izdajstva lastnih izgubljencev, sleparjev in slepcev, kdor je moral ves ta čas zatajevati pamet, misel in čustvo, besedo, vsak pogled in sleherni gib, se odreči prepokončni hoji ter molčati na sramotno početje klavrnih poniglavcev, ta ve iz krute izkušnje, da se trajno brez svobode ne da živeti, ker je tako življenje hujše od sto smrti. Prebiti se je dalo s trdno vero in z mislijo na trenutek, ki je napočil zdaj.«

Po vsej poti je doživljala Narodna vlada prisrčne pozdrave ljudstva, dokler ni v sami Ljubljani doživela najprisrčnejši sprejem, kakršnega sploh more dati množica tistim, ki jih hoče v svojo sredino. Vse od Viča pa do Kongresnega trga so tisoči in tisoči v strnjeni koloni pozdravljali prve člane Narodne vlade, s tem pa so predvsem pozdravljali svoj svobodo, svojo Partijo, tovariša Tita in vse tiste, ki so se borili za svobodo in to svobodo res tudi ustvarili.

Glavni govornik ob sprejmu v Ljubljani na Kongresnem trgu je bil zopet tovariš Boris Kidrič. V obširnejšem govoru je pokazal našo pot, glavne zunanje politične dogodke in notranje politične spremembe ter vzroke zanje. Svoj govor pa je zaključil z besedami: »... naj se to veliko navdušenje, ki ga v teh dneh izkazuje naša bela Ljubljana, naj se samozavest naše bele Ljubljane, požrtvovalnost naše bele Ljubljane, njena hvaležnost vsem žrtvam naše težke borbe izkaže v prihodnjih dneh, da bomo začeli z vso vnemo po vseh močeh vestno, vztrajno in neumorno graditi svojo ljudsko narodno oblast in obnavljati svojo deželo, skratka, storiti vse, da se bo v resnici ustvarila srečna bodočnost našega ljudstva, srečna bodočnost naših potomcev, naših otrok!«

Se dolgo so odmevali prvi pozdravi po beli Ljubljani in ostali so v trajnem spominu vsem, ki so z radostjo v srcu doživljali majske dni osvoboditve leta 1945.

Preteklo je deset let od takrat. Obnovili smo deželo, izgradili nove industrijske objekte, doživeli težke preizkušnje in razočaranja pa tudi mnogo veselih dogodkov. Borili smo se za obnovo domovine. Doživeli smo izdajstvo informbirojevskih držav, popolno gospodarsko blokado in tudi popoln zlom te blokade. Razvili smo dalje organe ljudske oblasti, ustvarili delavske organe upravljanja, da lahko danes uvajamo družbeno upravljanje sploh. Vsak novi korak je pogojen z uspehi prejšnjega, vsak novi uspeh je težko priborjen, toda vsak novi napor in vsaka nova zaprekа krepi našo enotnost, dviga našo zavest in utrjuje prepričanje, da smo na pravi poti, ker dosledno izpolnjujemo obveznosti, ki so jih dajali naši najboljši borci, ko so stopali v borbo za svobodo.

Prvega predsednika slovenske vlade ni več med nami. Med tem je opravil med nami in za vso Jugoslavijo veliko delo. Zato živi z nami in nam ostaja s svojim vzgledom vedno vzpodbuda, da neomajno verujemo v uspeh svojega dela, ker je to uspeh našega ljudstva, ki je zavestno ustvarjalo svojo oblast in zato zavestno podpiralo napore svoje prve vlade.

Pot od Ajdovščine do Ljubljane je le delček dogajanj v zadnji vojni, kakor je prva slovenska Narodna vlada le del velikega gibanja v izgradnji slovenske državnosti, toda del, ki bo trajno vpisan v zgodovino slovenskega naroda kot pomemben mejnik v ustvarjanju novega, svobodnega življenja slovenskih delovnih ljudi, kot najboljši dokaz, kaj lahko ustvari bratsko sodelovanje narodov Jugoslavije, kaj zmore enotnost, odločnost in predanost stvari delovnih množic. Spomin na to pot nam bo vedno tudi spomin na našega tovariša Petra, na prvega predsednika Narodne vlade Slovenije — Borisa Kidriča.

ZORAN POLIČ

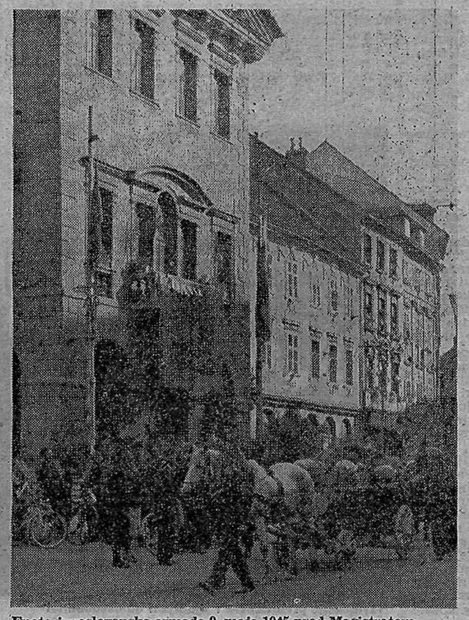

Enote jugoslovanske armade 9. maja 1945 pred Magistratom

Dragi Dogovori! Čeprav z majhno zamudo, vam vendarle resno in od srca pišem o nečem, kar je te dni pri nas in upam tudi pri vas izredno pomembno. Gre za bilanco, dragi moji. Kaj, za katero bilanco, vprašujete? Pa ljudje, za katero drugo vendar kakor za mojo, Horvatovo. Zares ste smešni. Tako zapleteno sprašujete o preprostih rečeh. Kaj praviš, me sprašuješ, kajne urednik? Jaz pa ti povem, urednik, da je to, kar pišem, pismo o moji bilanci. Zakaj pa ne pišeš doma, me spet vprašaš. Glej ga urednika, doma nočem pisati iz bilančnih razlogov. Tam trošim elektriko, elektrika pa je draga, tam trošim toploto, toplota pa je draga, tam trošim čas, čas pa je najdražji... tu pa je vse zastonj niti pare me ne stane. Potem pa mi vse lepo povej z besedami, tako da tudi mi ne bomo imeli stroškov, mi rečeš. Vidiš, urednik, to bi tudi storil, ko bi živa beseda pri nas kaj pomenila.

Toda, urednik, ne pomeni nič. Pri nas velja samo tista, kar se da izbilancirati: denar, zaslužek, cena, blago čas, pisana beseda, bogami, ta še posebej. Kadar pa o vsem pripoveduješ takih zgodb, urednik, ni mogoče izbilancirati. Potem pač piši, praviš. In tudi bom. Hvala.

Torej, tovariši, najprej protestiram. Preprosto protestiram, ker je država indolentna do nas, vodij stanovalcev in ker nas ni zavezala s kakšno vrvjo, tako kakor vse državne, zadružne in zasebne delavnice in podjetja, da morajo bilanco narediti do 1. marca. Zakaj me ti, urednik, vedno nekaj učiš. Vem, da je rok do 28. februarja, toda tisto, kar se napiše do tistega dne, pride v državno ustanovo šele naslednji dan to pa je 1. marca, če ni vmes še 29. februar, ko je, kolikor Vene ve, rok podaljšan za en dan... Poslušaj raje, ti pametnjakovič, ugasni tisti svoj zvočnik, dokler ne napišem bilance. Torej: ker ni pozitivnega zakona o bilanciranju gospodinjskih in družinskih bilanc s svojo bilanco zamujam. Bila pa bi še kako pomemben dejavnik za načrtovanje v tem letu.

Kar zadeva moje dohodke, znašajo v absolutnem znesku pet milijonov in petstotisoč starih dinarjev. Od tega sem sam zaslužil tri milijončke, dva pa moja soproga. Razlika je nastala kot izreden dohodek na našo populacijo, ki jo skupnost stimulira s pol milijona. Hvala ji za takšno razumevanje. Sicer sem imel še izredna sredstva, ne bom rekel dohodke, ker to tudi niso dohodki. Moj hišniški honorar v stavbi A-3 je znašal sedemstotisoč starih, v stavbi B2 polovico tega zneska, v poslovni stavbi CAD-3 pa trikrat toliko, kar da skupaj okoli tri milijone starih dinarjev, še nekaj več. Vendar ta sredstva niso šteta kot dohodki, ker so bila ustvarjena v času zunaj ustvarjanja dohodka, pa to celo mojo ženo nič ne briga, kaj šele koga drugega, zato se samo zapišejo, ne pa tudi seštevajo, tako kakor v matematiki »piješ pet, zapomniš pa si tri«. V zvezi z izdatki je največja postavka hrana.

V primerjavi z letom poprej je poskočila za 22,5 odstotka. Ta odstotek bi bil še precej višji, ko bi bila njena struktura boljša. Tako pa smo lani največ jedli »cenejšo« hrano, pa je bil tudi strošek zanjo precej nižji, kakor bi bil sicer. Ko bi bila struktura hrane boljša, bi bila njena podražitev še veliko večja, to pa bi nas pogubilo, ker bi bili življenjski stroški resnično previsoki. Druga postavka je garderoba. Povečala se je za 33,4 odstotka, zagotovo pa bi se še bolj, ko bi bil naš družinski zbor odobril invešticije, ki jih je zahtevala moja hči za nakup nekaterih bolj ali manj luksuznih ženskih stvari. Pijača je v gospodinjskih stroških začuda padla pod lansko raven (ono drugo se je povečalo za sto odstotkov). Stanovanje je skočilo tako, kakor da poskakuje, pa o njem glede na to, da je to moja stroka, ne bom nič govoril, celo nič si ne bom zapomnil. Avtomobil je avtomobil, celega bi poslal zavodu za cene, naj ga tam hranijo. Časniki so dražji... sicer pa čemu o tem pisati, ko pa to nikomur nič ne koristi. Koliko besed sem samo slišal prek televizije o njeni podražitvi, poskočila pa je tako, kakor da nismo o tem nič slišali... Po vsem, kar sem povedal, sem odnose med dohodki in izdátki združil tako-le: dohodki, kakor vidimo, 5,5 milijona starih dinarjev, izdatki, kakor je bilo navedeno, 6,8 milijona starih dinarjev. Bilanca je negativna. Zato iščem poklicnega čiejavnika, ki bo prevzel ozdravitev mojega gospodinjstva. To ni ravno veliko, vsega 1,3 milijona starih dinarjev, toliko, kolikor dam na leto za bencin za fičko.

Kaj me sprašujete za tisto, kar si zapomnim? To se vas in tudi drugih prav nič ne tiče to so zapomnjena sredstva. Torej, do tedaj, ko bom našel sanatorija, vas najlepše pozdravlja vaš Vene Horvat.

RAPORT NAVADNEGA OBČANA

Bilanca